

О. А. Тельна
Доцент кафедри корекційної освіти
та спеціальної психології
Комунальний заклад
«Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради

КОМПЛЕКСНА ОЦІНКА ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСОБЛИВИХ ОСВІТНІХ ПОТРЕБ ДИТИНИ З ПОРУШЕННЯМИ ЗОРУ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Зміна українського законодавства та стрімкі перетворення в усіх структурних елементах системи вітчизняної освіти (особливо, у дошкільній та шкільній її ланках) зумовили масовий перехід дітей із особливими освітніми потребами до навчання в інклюзивних закладах освіти, що є, безумовно, ознакою демократизації суспільства, проте супроводжується певними труднощами та проблемами, які суттєво ускладнюють процес залучення дитини з особливими освітніми потребами до навчальної діяльності та негативно позначаються на її психофізичному й особистісному розвитку. Найбільше ці проблеми бувають зумовлені недостатнім рівнем кваліфікованості фахівців, до чийої компетенції належить визначення особливих освітніх потреб і вироблення індивідуальної програми розвитку кожної конкретної дитини, котра вчитиметься в інклюзивному закладі освіти. Особливо болючою така ситуація є для дітей зі складними когнітивними розладами, зокрема, глибокими порушеннями зору.

Функція комплексного психолого-педагогічного обстеження дітей дошкільного та шкільного віку з порушеннями психофізичного розвитку та визначення їхніх особливих освітніх потреб покладена державою на інклюзивно-ресурсні центри (ІРЦ), до яких батьки звертаються за місцем проживання [1]. Ці установи також зобов'язані здійснювати системну просвітницьку роботу з родинами, в яких виховуються діти з порушеннями психофізичного розвитку, та надавати їм послуги корекційно-розвивального характеру [1]. Проте, практика показує, що у багатьох регіонах України бракує ІРЦ, а ті, що є, досить часто залишаються недоукомплектованими фахівцями відповідного профілю та рівня професійної підготовки, що зумовлює актуальність питання організації комплексної оцінки та забезпечення особливих освітніх потреб дітей із глибокими порушеннями зору.

Необхідно розуміти, що комплексність оцінки особливостей психофізичного розвитку дитини означає передовсім усебічне дослідження когнітивної, мовленнєвої, моторної, розумової, емоційно-вольової сфери дитини з порушенням зору, для чого необхідно провести глибоке та тривале обстеження всіх компонентів психофізичного й особистісного розвитку. Подібне обстеження мусить проводитися відповідними фахівцями (тифлопедагогом, логопедом, олігофренопедагогом, корекційним психологом, реабілітологом) і спиратися на медичні висновки офтальмолога, дитячого психоневролога, педіатра, ортопеда та ін.. Однак, медичні висновки не можуть

бути визначальними під час прийняття командного рішення про стан розвитку дитини з глибокими порушеннями зору, вони надаються лише для того, щоб полегшити працівникам ІРЦ роботу з комплексної оцінки особливих освітніх потреб дитини. Остаточний висновок про характер психофізичних порушень і потреби в корекційно-розвивальних заходах мусить прийматися фахівцями на основі даних, отриманих ними в результаті комплексного обстеження всіх сфер розвитку дитини з порушенням зору.

Ясна річ, така робота забирає досить багато часу та вимагає гарної матеріально-технічної бази, щоб результати комплексного психолого-педагогічного обстеження були об'єктивними та вичерпними. На жаль, у сучасних ІРЦ іще не накопичено достатнього досвіду комплексної діагностики особливих освітніх потреб дитини з глибокими порушеннями зору, висновки, що їх надають працівники ІРЦ, не є комплексними, вичерпними та достатніми для того, щоб у навчальному закладі, куди потрапляє дитина, можна було скласти індивідуальну програму розвитку та правильно організувати систему корекційно-розвивальної роботи з вихованцем або учнем. Внаслідок цього, працівники інклюзивного навчального закладу змушені самостійно проводити оцінку особливих освітніх потреб дитини з глибокими порушеннями зору, залучаючи, коли це можливо, сторонніх фахівців (як правило, тифлопедагогів, які працюють у спеціальних школах для незрячих або слабозорих дітей).

Другим проблемним аспектом комплексного підходу в оцінці та забезпеченні особливих освітніх потреб дитини з глибокими порушеннями зору в умовах інклюзивного навчального закладу є те, що між етапом визначення проблемних ділянок розвитку дитини та початком корекційно-розвивальної роботи проходить досить багато часу, адже визначений Кабінетом міністрів України порядок фінансування інклюзивних закладів освіти не передбачає миттєвого надання коштів для задоволення індивідуальних освітніх потреб дитини з особливостями психофізичного розвитку [2]. Через це часто спостерігається ситуація, коли матеріально-технічні засоби навчання, профінансовані державою зі значним запізненням, уже не відповідають актуальним потребам дитини.

З іншого боку, державою визначено «Типовий перелік спеціальних засобів корекції психофізичного розвитку дітей з особливими освітніми потребами, які навчаються в інклюзивних та спеціальних класах» [3], що містить основні засоби, застосовувані в навчанні дітей з порушеннями психофізичного розвитку, але не враховує індивідуальних особливостей і потреб кожної дитини з порушеннями зору. Внаслідок цього, діти з атиповими розладами зору не можуть отримати в інклюзивному навчальному закладі необхідних особисто їм корекційно-реабілітаційних засобів.

У країнах ЄС та Північної Америки ця проблема вирішується завдяки застосуванню процедури комплексної оцінки індивідуальних освітніх потреб особи з порушенням психофізичного розвитку, що здійснюється безпосередньо у закладі освіти та фінансується за рахунок бюджетних і позабюджетних коштів. До відповідної команди фахівців увіходять: спеціаліст місцевої соціальної служби, педагог і психолог (у тому числі, спеціальний), представник

адміністрації навчального закладу, особа з психофізичними розладами та її законні представники (якщо дитина є неповнолітньою), а також представники громадськості чи відповідних неурядових організацій. На основі комплексного обстеження особливостей розвитку дитини командою робиться висновок про її особливі освітні потреби (включно з матеріально-технічними засобами навчання, соціалізації, реабілітації; психолого-педагогічним супроводом у навчальному закладі; адаптацією змісту й обсягу навчального матеріалу тощо) й укладається тристороння угода про виконання наданих рекомендацій. Цю угоду підписують представник соціальної служби, представник адміністрації навчального закладу та представник дитини з порушенням психофізичного розвитку чи сама дитина (якщо вона є повнолітньою). В угоді чітко визначено терміни її виконання й обумовлено сфери відповідальності сторін, що забезпечує швидке й у повному обсязі виконання наданих рекомендацій.

Отже, бачимо, що в «розвинених» країнах практикується індивідуалізований підхід до здійснення комплексної оцінки та забезпечення особливих освітніх потреб дитини з порушеннями розвитку, що дозволяє уникнути формалізованості та поверховості в організації інклюзивного навчання. Хоча, варто зазначити, що цей підхід є значно дорожчим, ніж державо-центристський, що його використовують в Україні, та вимагає особистісно-орієнтованої політики у соціальній і освітній сферах.

Список літератури:

1. Про затвердження Положення про інклюзивно-ресурсний центр. Постанова Кабінету міністрів України № 545 від 12 липня 2017 р. {Із змінами, внесеними згідно з Постановою КМ № 617 від 22.08.2018}. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/go/545-2017-п>
2. Про внесення змін до Порядку та умов надання освітньої субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам. Постанова Кабінету міністрів України № 193 від 27 лютого 2019 р. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/go/193-2019-п>
3. Про затвердження Типового переліку спеціальних засобів корекції психофізичного розвитку дітей з особливими освітніми потребами, які навчаються в інклюзивних та спеціальних класах закладів загальної середньої освіти. Наказ Міністерства освіти і науки України № 414 від 23.04.2018. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0582-18>